

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації
творів мистецтва

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

Підгурний І.С.

«__» _____ 2021 р.

Дипломна робота

магістра

з теми: **«РОЗВИТОК ЗОРОВОЇ ПАМ'ЯТІ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ
ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ХУДОЖНИКІВ-МАРИНІСТІВ»**

Виконала:

студентка 2 курсу, ОМх1-М20z групи
спеціальності 014 Середня освіта
(Образотворче мистецтво)

Ковальчук Тетяна Володимирівна

Керівник:

Кліщ О. А., к. архітектури, ст. викладач
кафедри образотворчого і декоративно-
прикладного мистецтва та реставрації творів
мистецтва.

Рецензент:

Підгурний І. С. к. мистецтвознавства, доц.
кафедри образотворчого і декоративно-
прикладного мистецтва та реставрації творів
мистецтва

Кам'янець-Подільський – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. РОЗВИТОК ЗОРОВОЇ ПАМ'ЯТІ У ДІТЕЙ ТА ТЕХНІКИ ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ	6
1.1. Зорова пам'ять і фактори, що впливають на розвиток зорової пам'яті.....	6
1.2. Техніки запам'ятовування, які використовуються в шкільній практиці.....	13
Висновки до першого розділу.....	23
РОЗДІЛ 2. ХУДОЖНИКИ МАРИНІСТИ ТА ЇХНЯ ТВОРЧІСТЬ	24
2.1. Загальна характеристика жанру. Творчість І.К. Айвазовського.....	24
2.2. Українська мариністика.....	36
Висновки до другого розділу.....	48
РОЗДІЛ 3. ІНТЕГРУВАННЯ ТЕХНІК ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ У ПРОЦЕС ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ХУДОЖНИКІВ МАРИНІСТІВ	50
3.1. Вивчення творчості художників в контексті програми ЗОШ, художніх гуртків, та художніх шкіл.....	50
3.2. Використання технік запам'ятовування в процесі гурткових занять.....	55
Висновки до третього розділу.....	60
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62
ДОДАТКИ	67
Додаток 1. Творчість І.К. Айвазовського.....	67
Додаток 2. Мариністика Т.Г. Шевченка.....	75
Додаток 3. Сучасні українські мариністи.....	81

ВСТУП

Сучасні пріоритети розвитку освіти вимагають створення якісно нової школи, зорієнтованої на виховання особистості, спроможної самостійно і творчо мислити, бачити та формувати проблему, знаходити шляхи її вирішення, приймати нестандартні рішення, генерувати нові ідеї, гнучко реагувати на зміни обставин.

Орієнтування шкільної освіти на формування людини, яка здатна до розумового розвитку та самореалізації, потребує особистісно зорієнтованої моделі навчального процесу. Сучасні підходи до проблем навчання, покращення якості освіти вимагають суттєвих змін у побудові навчального процесу, які були б тісно пов'язані з проблемами активізації розумової діяльності школярів та розвитку їхніх інтелектуальних умінь.

Навчальні заклади мають формувати конкурентноспроможну людину, здатну реалізувати себе в оновленому світі. З цією метою необхідно гуманізувати навчання, утверджувати людину як найвищу соціальну цінність, розвивати її здібності, задовольняти освітні потреби, гармонізувати стосунки з навколишнім – формувати всебічно розвинену творчу особистість.

У процесі формування та становлення особистості провідна роль належить образотворчому мистецтву, яке займає особливе місце серед інших навчальних предметів. Пошуки подальшого піднесення якості оволодіння образотворчою діяльністю потребують обґрунтування наукових основ викладання предмета у школі. Сучасний процес удосконалення змісту та методів навчання образотворчого мистецтва базується на нових досягненнях психолого-педагогічної науки, зокрема на технологіях розвитку пам'яті, серед видів якої значна роль належить зоровій. Про її особливу роль у формуванні образотворчих умінь свідчить аналіз творчості художників, які на своїх полотнах відтворювали море. І. Айвазовський, Т. Шевченко в майстернях,

відображали те, що побачили, спостерігаючи морські пейзажі. Як свідчать дослідники їх творчості, вони володіли бездоганною зоровою пам'яттю.

Розвиток зорової пам'яті учнів в умовах загальноосвітньої школи можливий завдяки використанню спеціально розроблених вправ, які можуть використовуватися як на уроках, так і в гуртковій роботі, однак в практичній діяльності вчителів такі методики використовуються недостатньо.

Отже, актуальність дипломного дослідження визначається необхідністю удосконалення методики навчання учнів загальноосвітньої школи образотворчого мистецтва через розвиток у них зорової пам'яті на прикладі вивчення творчості художників-мариністів.

Мета роботи – дібрати систему вправ для розвитку зорової пам'яті школярів у процесі вивчення творів художників-мариністів, впровадити її в практику гурткової роботи й перевірити ефективність.

Об'єктом дослідження є процес формування зорової пам'яті дітей на прикладі вивчення зображень морських пейзажів.

Предметом – методика застосування завдань для розвитку зорової пам'яті школярів в умовах гурткової роботи.

Мета роботи – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методики розвитку зорової пам'яті, які можуть бути використані в гуртковій роботі як засіб формування живописних умінь дітей.

Відповідно до об'єкта, предмета, мети визначено такі **завдання** дослідження:

- проаналізувати наукові праці з досліджуваної проблеми і узагальнити теоретичні засади розвитку зорової пам'яті дітей;
- дослідити особливості морського пейзажу як жанру, виявити його дидактичні можливості, розробити на основі творів мариністів методики розвитку зорової пам'яті, які можуть бути використані в організації гурткової роботи в загальноосвітній школі;

-впровадити розроблені методики в практику гурткової роботи.

Методологічною основою дослідження є концептуальні положення про освіту в Україні; науковий пошук обґрунтування процесів і явищ здійснено на основі принципів історизму, наукової об'єктивності, системності положень про розвиток педагогічної думки й освіти в Україні; мистецтвознавчі дослідження у галузі мариністики.

- **Методи дослідження.**

- *теоретичні*: аналіз і узагальнення психолого-педагогічних та мистецтвознавчих джерел з теми дослідження; аналіз навчальних програм і планів роботи шкільних гуртків; метод теоретичного аналізу й синтезу на етапах визначення мети, предмета, завдань дослідження; синтезування результатів експерименту, визначення їх наукової новизни;

- *емпіричні*: спостереження й аналіз занять гуртків з огляду на проблему дослідження; індивідуальні бесіди з учнями та керівниками гуртків.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що розроблену методику розвитку зорової пам'яті можна впроваджувати в діяльність шкільних гуртків. Матеріали дослідження можуть бути використані у викладанні методики навчання образотворчого мистецтва та мистецьких дисциплін.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі Кам'янець-Подільської ЗОШ I-III ступенів №16.

Структура дипломної роботи. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який налічує 64 найменування, додатків.

ВИСНОВКИ

Дипломна робота присвячена проблемі розвитку зорової пам'яті школярів у процесі вивчення творів художників-мариністів у загальноосвітній школі.

Аналіз наукових праць з досліджуваної проблеми дав можливість визначити основні терміни і поняття, необхідні для організації дослідження (пам'ять, зорова пам'ять, мариністика, ейдетика, ТРВЗ, гурткова робота тощо), узагальнити теоретичні засади формування зорової пам'яті.

У процесі дослідження розкрито сутність зорової пам'яті, чинники її розвитку, охарактеризовано методики й технології її удосконалення, які можуть застосовуватися в практиці навчання образотворчого мистецтва.

У дипломній роботі проаналізовано мистецтвознавчу літературу з питань мариністики, зроблено акцент на характеристиці творчості І.К. Айвазовського, техніках його письма. Значну увагу приділено художній спадщині Т.Г. Шевченка, який справедливо вважається першим українським мариністом, а також творчості сучасних українських мариністів.

Теоретичні засади дослідження стали основою для організації позакласної роботи з образотворчого мистецтва, зокрема гуртка з вивчення творів художників-мариністів. Розроблено тематичний план роботи такого гуртка, структура заняття, складовою якого є спеціально дібрані справи для розвитку зорової пам'яті.

Гурткові заняття сприяли формуванню в дітей низки компетентностей:

- пізнавальної, що забезпечувалася ознайомленням з поняттями та знаннями, які стосуються мариністики;
- розвитку зорової пам'яті;
- оволодінню живописними техніками роботи;
- творчої, яка забезпечує формування творчих здібностей;

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды: В 2-х т./ Под ред. А.А.Бодалева. Т.2. М., 1980. 287 с.
2. Андрущенко Тетяна. Святеє сонечко загляне. Львів. ПТВФ «Афіша». 2003.
3. Антошук Є. Знайомтеся: ейдетика: (техніка запам'ятовування) // Шкільний світ. – 2000. – №8. – С.9.
4. Барсамов Н.С. Иван Константинович Айвазовский. 1817-900. Москва : Искусство, 1962. 275 с.
5. Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты. Ленинград, 1963
6. Бехтерев В.М. Объективная психология. М.: Наука, 1991. 475 с.
7. Білецький П.О. Мова образотворчих мистецтв. К., 1973.
8. Богосвятська А.І. Методика ейдотехніки та її використання словесниками // Зарубіжна література в школах України. – 2012. – № 5. – С. 32-36.
9. Бородін В.С. та ін. Т.Г. Шевченко. Біографія. Київ: Наукова думка. 1982.
10. Волкова Н.П. Педагогіка : посібник для студентів вищих навчальних закладів. –К.: Видавничий центр «Академія», 2002. 576 с.
11. Воспоминания о Тарасе Шевченко. Под ред. И. Дзеверина. Київ, Дніпро. 1988.
12. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. М.: Просвещение, 1991. 93 с.
13. Выготский Л.С. Развитие высших психических функций. М.: Изд-во АПН РСФСР, 1960. 500 с.

14. Гальперин П.Я. Психология мышления и учения о поэтапном формировании умственных действий. Исследование мышления в советской психологии: Сб. научн. трудов. М.: Наука, 1966. С. 236-278.
15. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К : Либідь, 1997. 376 с.
16. Гребенюк Г. Е. Основи композиції та рисунок. К.: Техніка, 1997.
17. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Навчальний посібник. – К.: Академ. видавництво, 2004. 354 с.
18. Жабцев В.Н. Иван Айвазовский. Минск : Харвест, 2008. 128 с.
19. Загальна психологія. Під ред. А.В.Петровського. М.: Просвіта, 1987. 564 с.
20. Зайцев Павло. Життя Тараса Шевченка. Київ: Обереги, 1994.
21. Запорожец А.В. Избранные психологические труды: В 2-х т. /Под ред. В.В.Давыдова, В.П. Зинченко. М.: Педагогика, 1986. Т.1 –316 с., Т.2 – 282 с.
22. Игнатъев Е.И. Психология изобразительной деятельности. М.: Педагогика, 1975. 218 с.
23. Игнатъев Е.В. Формирование способностей к рисованию. Сб. Способности ваших детей. М., 1969. С. 63-72.
24. Косминская В.Б., Халезова Н.Б. Основы изобразительного искусства и методики руководства изобразительной деятельностью детей. М.: Просвещение, 1987. 128 с.
25. Калюжна Ю.В. Формування художнього образу в творчості Івана Айвазовського. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream> (дата звернення: 22.11.2021).
26. Кащекова И. Развитие пейзажа в живописи // Искусство в школе. 2004. – № 5. С. 38-46.

27. Котляр В.П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей : навчальний посібник. К.: Кондор, 2006. 200 с.
28. Кузин В.С. Изобразительное искусство и методика его преподавания в школе : учебник.3-е изд. М.: АГАР, 1998. 336 с.
29. Лурия А.Р. Основы нейропсихологии. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2003. 384 с.
30. Любарська Л.М. Методика викладання образотворчого мистецтва. Програма для студентів художньо-графічних факультетів. Одеса, ПДПУ,1996. 24 с.
31. Макрідіна Л. О. Технологія творчості ТРВЗ. // Управління школою. – 2003. – №32 (44). – С.12-26.
32. Мальцева Ф.С. Мастера русского пейзажа, вторая половина XIX века: А.П. Боголюбов, Ф.А. Васильев, А.И. Куинджи, В.Д. Поленов. М.: Искусство, 2001. 175 с.
33. Мамчак Мирослав. Тарас Шевченко, море, флот. URL: <http://ukrlife.org/main/uacrim/shevchenko&flot.html>. (дата звернення: 22.11.2021).
34. Манин В.С. Романтизм Ивана Айвазовского. // Манин В.С. Русский пейзаж. Энциклопедия мирового искусства. М.: Белый город, 2000. С. 56-72.
35. Манин В.С. Архип Иванович Куинджи: Альбом. СПб.: Художник России: Золотой век, 1997. 160 с.
36. Маркіна Л. А. Айвазовський в Італії (1840-1843) // Третяковські читання, 2015. Матеріали наукової конференції. М., 2016. С. 79-91.
37. Матюгин И.Ю., Рыбникова И.К. Методы развития памяти, образного мышления, воображения. М.: Ейдос, 1996. 59 с.
38. Масол Л. Методика навчання мистецтва в основній школі: Методичний посібник для вчителів. К.: Шк. світ, 2012. 128 с. (Бібліотека «Шкільного світу»).

39. Николаева Н.К. И.К. Айвазовский. Москва : Изд. Маевского, 1914. 48 с.
40. Орлова Е. И.К. Айвазовский. М.: РИПОЛ классик 2014. 40 с.: ил. (Великие русские живописцы).
41. Основи викладання мистецьких дисциплін /За ред. О.П.Рудницької. К., 1998.183 с.
42. Пилипенко В.Н. Иван Константинович Айвазовский. Ленинград : Художник РСФСР, 1991. 188 с.
43. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К., 2004. 456 с .
44. Психологія пам'яті .Під ред. Ю.Б.Гиппенрейтера, В.Я. Романова. М.: ЧеРо, 2000. 415 с.
45. Психологія: Підручник для студ. ВУЗ. За ред. Ю.Л.Трофімова. К.: Либідь, 2000.558 с.
46. Ростовцев Н.Н. Методика преподавания изобразительного искусства в школе: Учебник для студентов худож.-граф. фак. пед. ин-тов. 2-е изд., доп. и перераб. М.: Просвещение, 1980. 239 с.
47. Ростовцев Н.Н., Терентьев А.Е. Развитие творческих способностей на занятиях рисованием : учебное пособие для студентов худ.-граф. фак. пед. ин-тов. М.: Просвещение, 1987. 176 с.
48. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. С.-Пб.: Питер, 1999. 720 с.
49. Саргсян М.С. Жизнь великого мариниста: Иван Константинович Айвазовский. Феодосия : Коктебель, 2010. 383 с.
50. Сколоздра Н. 7 сучасних українських мариністів. URL: <https://omore.city/articles/104327/7-suchasnih-ukrainskih-marinistiv-roboti-yakih-vas-vrazyat>. (дата звернення: 21.11.2021)

51. Словник іншомовних слів / за ред. О.С. Мельничука. К.: УРЕ, 1985. 966 с.
52. Соловейчик С. Учитель Сухомлинський и его новая книга. «Комсомольская правда», 1969 г., 18 сентября.
53. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям // Вибрані твори в 5 т. Т.3. К.: Радянська школа, 1977. С. 76-85.
54. Тарасюк А.В. Особливості використання технології ейдетики в початковій школі. URL: <https://naurok.com.ua/osoblivosti-vikoristannya-tehnologii-eydetiki-v-pochatkoviy-shkoli-42906.html> (дата звернення: 19.11.2021).
55. Тарас Шевченко. Мистецька спадщина. В 5 томах, під ред. В.Касіяна. Київ, АН УРСР, 1961.
56. 55.Тарас Шевченко і Крим. Енциклопедичний довідник. Сімферополь: Таврія, 2001.
- 57.Ткачук О. В. Методика художнього навчання : навчальний посібник для здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр, художньо-графічних факультетів, педагогічних закладів освіти. Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2019. 244 с.
- 58.Топоров В.Н. О «поэтическом» комплексе моря и его психофизиологических основах // Миф, ритуал, символ, образ. М., 1995.
59. Хачатрян Ш.С. Айвазовский известный и неизвестный. Самара : Агни, 2000. 184 с.
60. Чепурний Г.А. Класифікація методів і прийомів мнемотехніки як засобу попередження інформаційного перенавантаження у школі Вісник Черкаського університету. Вип. 191. Ч. III. 2010. С. 121-125.
61. Чурак Г. Іван Айвазовський. М., 2001.
62. Шагінян Марієтта. Тарас Шевченко. Київ, Дніпро. 1970.
63. Шевченківський словник. У2-х томах. Т.1-й. К., 1978. 434 с.

64. Яровий А.М. Про гносеологічну природу образного типу пізнання // Мультверсум: Філософський альманах. 2006. № 56.

65. Шупта Д.Р. Тарас Шевченко – мариніст // Тарас Шевченко і сьогодення : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф., Сімферополь, РВНЗ «КІПУ», ПРААТ «Сімфероп. міська друкарня», 6-7 квіт. 2012 р. / відп. за вип. Н.Ф. Грозян. Сімферополь, 2012. С. 31-35.